

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/12/albert-b-gabor-a-mika-marczinko-tankonyvek-04-03-06/>

Albert B. Gábor

A Mika-Marczinkó tankönyvek

Mika Sándor, az Eötvös Collegium egykori népszerű tanárának, még a századelőn írt tankönyvei az 1920-as évek második felében *Marczinkó Ferenc* középiskolai tanár átdolgozásában láttak napvilágot (*Mika és Marczinkó*, 1927, 1928, 1929, 1930). A történelem tanítástörténet tárgykörébe tartozó – fenti szerzők többgenerációs történelem tankönyveinek bemutatására irányuló – írásunk, a szerzők életrajzi bemutatásán, továbbá a munkáikról készült bírálati jelentések elemzésén túl, tankönyvek tényleges iskolai használatát jelző adatfeltárásokra összpontosít.

Mika Sándor és Marczinkó Ferenc

Unger Mátyás szerint a Horthy-korszak átmeneti időszakában (1924-ig) – nem lévén új tankönyvsorozatok – kényszerűségből a dualizmus korabeli tankönyveket használták.¹ Ezek közé tartozott *Mika Sándor* gimnáziumok számára 1902-ben írt egyetemes történeti tankönyve is, melyet *Marczinkó Ferenc* dolgozott át.

Nézzük a szerzőket! A modern tanártípus, *Mika Sándort* Glatz Ferenc írásával követve jellemezhetjük². *Mika* erdélyi értelmiségi-tisztviselő családból származott, a bölcelet elvégzése után 1883-ban Kolozsvárott magántanár lett. *Szilágyi Sándor* egyik kiválasztottjaként európai tanulmányokat folytatott. Egyetemes történelemmel foglalkozott, tanári munkáján – túllépve a tradicionális német irodalom hatókörén – mindvégig érződött a francia kultúra hatása. A brassói főreáliskolában, majd a VII. kerületi főgimnáziumban, 1895-től a gyakorló gimnáziumban tanított, tudós tanári pályája az Eötvös Collegiumban teljesedett ki. Tanítványaival közösen történelmi olvasókönyveket szerkesztett, egyetemes történeti tankönyve, – mely Glatz szerint a „*kor kiemelkedő tankönyvírói teljesítménye*”³ volt – 1902-ben látott napvilágot.

Marczinkó Ferenc tanári pályáját *Koczogh András* írása alapján értékelhetjük. *Marczinkó* Felvidéken, az Eperjesi Királyi Katolikus Főgimnáziumban érettségizett, később a Toldy Gimnázium igazgatója lett, az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek és az Országos Közoktatási Tanácsnak egyaránt tagja volt, de aktív szerepet vállalt az Uránia Közművelődési Egyesületben is⁴. A tankönyvírás területét – a tömegesedő középiskolák korában – folyamatosan, a tudós tanárokhoz képest a politikai közéletben aktívabb szerepet játszó, ezáltal a politikának jobban alárendelt középiskolai tanárok vették át. Ehhez a körhöz tartozott *Marczinkó Ferenc* is.

Tankönyvhasználati kitekintés

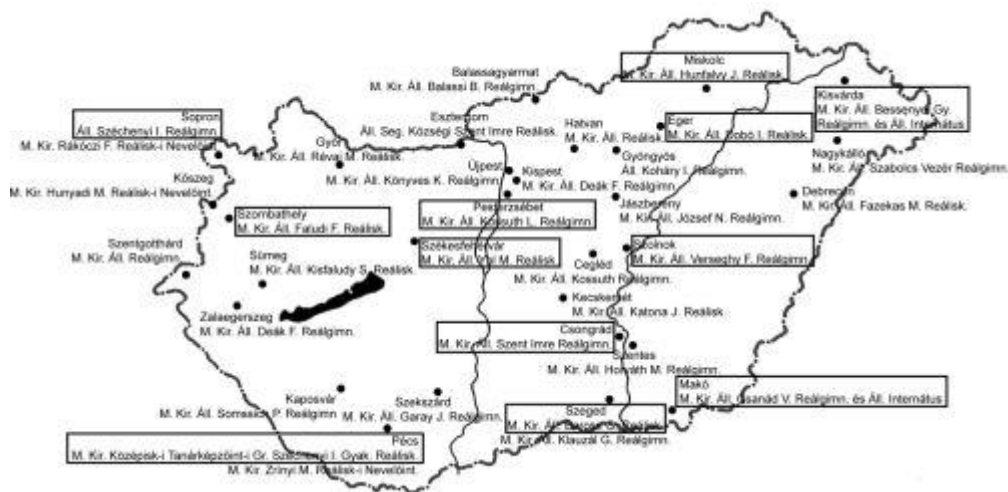
Mivel 1926-tól 1931-ig felmenő rendszerben láttak napvilágot a középiskolai történelemtankönyvek, és jellemzően az iskolák tankönyvválasztását az egy sorozathoz ragaszkodás jellemezte, célszerű megvizsgálnunk azt, hogy az 1931–32-es tanévben⁵ mi jellemezte a *Mika-Marczinkó*-féle egyetemes történeti sorozatok tankönyvpiaci helyzetét.

A vidéki Magyarországon a *Mika-Marczinkó* sorozat elsősorban az állami (és községi) iskolák számára ajánlott tankönyvek között volt keresett (ld. 1. térkép). A vidéken található harmincnégy állami (és községi) fiú középiskola közül tizenkettőben⁶ voltak forgalomban ezek a kiadványok, melyek a tankönyvpiaci versenyben megelőzték a Szent

István Társulat, valamint a kultusztárca által inkább támogatott Egyetemi Nyomda sorozatait is (utóbbinak *Domanovszky Sándor* volt a szerzője)

Tankönyvhasználati vizsgálatunk szerint az állami fiú-középiskolák nagy része a III. osztályban még *Balogh Albin* bencés tanár magyar történetét használta, amely a Szent István Társulat erős tankönyvpiaci jelenlétére utal. Ennek ellenére nem általános az állami (és községi) fiú-középiskoláknak a katolikus kiadó tankönyveihez való ragaszkodása, mivel a tizenkét *Mika-Marczinkó* sorozatot választó iskola közül kilenc még *Balogh Albin* tankönyvével kezdett, majd ezután váltott a Lampel kiadványaira⁷.

Esztergomban, bár a *Domanovszky* könyvek voltak a legkeresettebbek, ennek ellenére a VI-VII. évfolyamon *Mika Sándor* és *Marczinkó Ferenc* munkáit használták, a szegedi Magyar Királyi Állami Baross Gábor Reáliskola pedig annak ellenére, hogy a vizsgált időszakban végig kitartott *Domanovszky* III. osztályos magyar története mellett, a felsőbb évfolyamokon már a *Mika-Marczinkó* sorozatot rendelte meg.⁸ Makón és Miskolcon pedig az Athenaeum III. osztályos tankönyve után (szerzője *Ember István* és *Dékány István*) már a Lampel kiadótól rendelték meg az egyetemes történeti sorozatokat.⁹



1. térkép: A Mika-Marczinkó-féle teljes egyetemes tankönyvsorozatot használó állami (vagy községi) vidéki fiú-középiskolák az 1930-as évek elején (Készítette: Vörös Péter)

Kijelenthetjük, hogy a VKM által inkább ajánlott *Domanovszky* tankönyvekkel szemben az állami (és községi) fiú-középiskolák inkább a *Mika-Marczinkó* sorozatot részesítették előnyben.

Nézzük a fővárosi fiú-középiskolák tankönyvhasználatát!¹⁰ A 24 teljes, vagy meghatározóan egy tankönyvkiadó egyetemes történeti sorozatát választó fiú középiskolából nyolc-nyolc a *Mika-Marczinkó*¹¹ és a *Marczell Ágoston-Szolomájer Tasziló-féle*¹² egyetemes történeti sorozatot használta, öt intézményben az Athenaeum kiadványa, az *Ember-Dékány*¹³, két iskolában *Domanovszky*¹⁴, egyben pedig a *Madai Pál-féle*¹⁵ sorozatok voltak forgalomban. Az összesítés jól mutatja a Lampel és a Szent István Társulat egyetemes történeti sorozatait iránti megnövekedett keresletet. Fenntartói viszonylatban viszont a *Mika-Marczinkó* sorozat számított a legelfogadottabbnak, Budapesten az egyik római katolikus és az egyik izraelita fenntartású fiú-középiskola egyaránt ezeket a tankönyveket választotta.

Tankönyvhasználati vizsgálatunk szerint az evangélikus fiú-középiskolák számára is a választhatók körébe tartoztak a *Mika-Marczinkó-féle* tankönyvek. Aszódon az 1930-as évek elején a Mika-Marczinkó-féle sorozatot használták a növendékek. Az evangélikus egyház egyetemes közgyűlése az egyetemes tanügyi bizottság javaslatára döntött az evangélikus fiú középiskolák számára engedélyezhető tankönyvekről. Az egyetemes tanügyi bizottság az engedélyezést megelőzően megbíráltatta a könyveket¹⁶. A Mika-Marczinkó-féle tankönyvek bírálója az a *Szigethy Lajos* lett, aki korábban maga is írt tankönyvet (Szarvason még az 1930-as évek legelején is a VIII. évfolyamon az ő

könyvből tanítottak!), és az egyetemes tanügyi bizottság levelező tagjaként volt ismert. A bírálatok kitértek a terjedelemre, ezáltal a tanulhatóságnak való megfelelés szempontjaira, valamint a tankönyvek stílusára, nyelvezetére is. Szigethy méltatta is egy-egy korszak szemléletes jellemzését bemutató olvasmányokat. Így például a középkori tankönyvből példaként említette a Koránból vett szúrákat, Einhardt Nagy Károly élete c. műből vett részeket, Mika Lovaggá ütés, vagy Fináczy Kolostori élet fejezeteit.¹⁷ Egy-két kritikai észrevételtől eltekintve a bíráló a IV. és az V. évfolyamok számára írt *Mika-Marczinkó* könyvet szemléletében, életfelfogásában és felekezeti szempontból is kifogástalannak ítélte meg, azokat egyházi engedélyezésre ajánlotta.¹⁸

Tartósság és liberális-közjogi szemlélet

Adatösszesítésünkéből kirajzolódik: az állami (és községi) fiú középiskolák legkedveltebb egyetemes történeti tankönyvei a *Mika-Marczinkó* munkák voltak, de az evangélikus fiú-középiskolák is – a VI. osztályos tankönyvet leszámítva – a választható könyvek között tartották azokat számon.

Mi lehetett a *Mika-Marczinkó*-féle sorozat sikerének a titka? *Mika Sándor* tankönyve (és a húzónév minden kétséget kizáróan *Mika* lehetett) több évtizede volt forgalomban, a hosszú ideig forgalomban lévő tankönyvektől pedig – tudjuk – nem szívesen váltak (ma sem válnak) meg az oktatók. A *Mika*-féle tankönyv sikerének titka – a szerző szakmai kvalitása mellett – tehát egyrészt a könyv bejáratottsága lehetett. Ezt támasztják alá Szigethy Lajos 1931. május 25-i keltezésű bírálati jelentésének alábbi sorai is: "a könyvet nemcsak az állami engedélyezés, hanem sok évnek próbája is támogatja a bíráló előtt."¹⁹



2. térkép: Mika Sándor *Világtörténet* című tankönyveit választó állami (vagy városi) fiú középiskolák az 1910-es években (a térkép csak a földrajzi helység nevét jelöli) (Készítette: Vörös Péter)

Másrészt a *Mika-Marczinkó*-féle tankönyvek szemléletére erősen hatott a dualizmus korára jellemző liberális-közjogi beállítottság. A dualizmus korának közjogi érvrendszerében szocializálódott iskolaigazgatók, történelemtanárok tankönyv preferenciáját tehát a közjogi érvrendszerre való affinitásuk továbbélése is nagymértékben befolyásolta. Mivel ezeknek a tankönyveknek a szemlélete nem mondott ellent a keresztény-nemzeti értékrendre épülő politikai akaratnak sem, tökéletesen igazodott a kor politikai elvárásaihoz és közgondolkodásához.

Vajon keresettek voltak-e *Mika Sándor* századfordulón írt tankönyvei az 1910-es években? Egyrészt, ha összehasonlítjuk az 1910-es évek tankönyvválasztását az 1931-32-

es iskolai év tankönyvhasználatával, tankönyv-topográfiai²⁰ összesítőnk jól illusztrálja azt, hogy Szombathelyen, Sopronban, Pécsen és Miskolcon már az 1910-es években forgalomban voltak *Mika* tankönyvei²¹. Nem véletlen az sem, hogy a brassói főreáliskola egykori tanárának, az Erdély-kutató *Mika Sándor*nak a tankönyvei népszerűek lehettek Brassó és vonzáskörzetében: Gyergyószentmiklóson, Nagyszebenben, Erzsébetvárosban, Petrozsényben, Lugosban, Temesvárott, Fehértemplomban *Mikát* is tanítottak²².

Konklúzió

Az iskolai értesítők adatösszesítése alapján megállapíthatjuk, hogy a régi, dualizmus korában született tankönyvhöz, a *Mika–Marczinkó* sorozathoz való ragaszkodás még a klebelsbergi időszakban is tovább élt, az nagymértékben meghatározta az iskolák tankönyvválasztását. A korabeli fiú középiskolák tudományos-szakmai környezete, az állami (és községi) fiú középiskolák történelem tanárai – tankönyv preferenciájuk révén – erősen befolyásolhatták azoknak a növendékeknek a látókörét és érzélemlátását, akik a két világháború közötti Magyarországon kezdték el és fejezték be középiskolai tanulmányaikat.

Két példa erre vonatkozóan. Egerben tanított az 1930–1931-es tanévben az a *Csoltkó István*²³, aki 1912-ben kezdte a pályáját és már az 1910-es évek elején *Mikát* tanított. Ekkor a lugosi Magyar Királyi Állami Főgimnázium tanára volt. Csakúgy, mint az 1907-ben Lugosra került *Szentpétery Imre*, aki az Eötvös Collegiumban volt collegista, és mint *Mika*-tanítványnak nem lehetett kétséges a tankönyvválasztása. További tudásszociológiai irányultságú kutatásokat igényel annak a feltérképezése, hogy a *Mika*-tankönyvből tanító kollégák tankönyv preferenciája milyen mértékben és hogyan változott meg a klebelsbergi időszakban.

IRODALOM

Iskolai értesítők

- A Bányai Ág. Hitv. Ev Egyházkerület Aszódi Petőfi Reálgyimnáziumának értesítője az 1930-31. tanévről. Szerkesztette: Dr. Oravec Ödön az 1926-32. évkörre vál. igazgató. Aszód, 1931. 49-51.
- A beregszászi M. Kir. Állami Főgimnázium XXII-ik évi értesítője 1911-1912. Közzétette: Schürger Ferenc igazgató. „Haladás” Nyomda, Beregszász, 1912. 51-81.
- A brassói Magy. Kir. Állami Főreáliskola harmincegyedik évi értesítője. Az 1915-1916. tanév. Szerkesztette: Szépréthy Béla igazgató. Nyomatott Herz könyvnyomdájában, Brassó, 1916. 64-67.
- A budapesti II. ker. érseki Kath. Reálgyimnázium és a vele kapcsolatos Rákóczi-kollégium értesítője az 1931.-32. évről. Közzétette: Gáspár Pál dr. igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 52-53.
- A budapesti II. kerületi Magyar Kir. Állami Mátyás Reálgyimnázium tizenharmadik évi értesítője az 1931-1932. iskolai évről. Közzétette: Nagy Pál dr. igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 28-29.
- A budapesti II. kerületi M. Kir. Állami Toldy Ferenc Reáliskola értesítője az 1931/32. iskolai évről. Közzétette: Dr. Marczinkó Ferenc reáliskolai igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 38-39.
- A budapesti II. ker. Kir. Egyetemi Katholikus Reálgyimnázium értesítője. 1930-1931. Közzétette: Pongrácz Alajos igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1931. 54-57.

Albert B. Gábor: A Mika-Marczinkó tankönyvek

- A budapesti III. ker. Kir. Állami Árpád Reálgymnázium értesítője az 1931-1932. iskolai évről. Közzéteszi: Gajda Béla igazgató. „Élet” Irodalmi és Nyomda Rt. Budapest, 1932. 61-64.
- A budapesti IV. kerületi Községi Eötvös József-Reáliskola értesítője az 1931/32. iskolaévről. Összeállította: Dr. Erődi Kálmán reáliskolai igazgató, tankerületi kir. főigazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 43-44.
- A budapesti V. ker. M. Kir. Állami Berzsényi Dániel Reálgymnázium értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Krompaszky Miksa tankerületi kir. főigazgató, az intézet igazgatója. Kiadja az V. kerületi Áll. Berzsényi Dániel Reálgymnázium igazgatósága. Budapest, 1932. 23-25.
- A budapesti V. kerületi M. Kir. Állami Bolyai-Reáliskola értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette az intézet igazgatója: Bozzay Zoltán tankerületi kir. főigazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 34-35.
- A budapesti VI. kerületi Magyar Királyi Állami Kölcsey Ferenc Reálgymnázium értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Finály Gábor Dr. igazgató, tankerületi kir. főigazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 30-31.
- A budapesti VI. kerületi M. Királyi Állami Kemény Zsigmond Reáliskola értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette az intézet igazgatója: Péch Aladár tankerületi királyi főigazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 27-30.
- A budapesti VII. kerületi Magyar Királyi Állami Madách Imre Gymnázium 51-ik, jubileumi értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Dr. Zibolen Endre igazgató. Kiadja az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 114-115.
- A budapesti VII. kerületi Magy. Kir. Állami Szent István Reálgymnázium értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Dr. Dingfelder Ede igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 15-16.
- A budapesti Ág. H. Evangélikus Gymnázium értesítője az 1930/1931. iskolai évről. Közzéteszi: Mikola Sándor igazgató. Nyomatott ifj. Kellner Ernő könyvnyomdájában. Budapest, 1931. 34-36.
- A budapesti VIII. kerületi Magyar Királyi Állami Zrínyi Miklós Reálgymnázium értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Lengyel Miklós dr. reálgymnáziumi igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Bethlen Gábor Irod. és Nyomda Rt. Budapest, 1932. 27-28.
- A budapesti VIII. kerületi Községi Vörösmarty Mihály Reáliskola értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette Lenkei Lehel, az intézet igazgatója. Budapest székesfőváros házinyomdája, Budapest, 1932. 37-38.
- A budapesti Ferencz József Országos Rabbiképző-Intézet értesítője az 1934/35. tanévről. Kiadja az intézet igazgatósága. Budapest, 1935. 34-35.
- A budapesti IX. kerületi M. Kir. Állami Fáy András Reálgymnázium értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Haszler Károly reálgymnáziumi igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 55-56.
- A budapesti X. kerületi Magy. Kir. Állami Szent László Reálgymnázium értesítője az 1931-32-iki tanévről. Közzétette Sebes Gyula kir. főigazgató. Kiadja az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 24-25.
- A budapesti Református Gymnázium értesítője az 1930-31. iskolai évről. Közzétette: Ravasz Árpád igazgató, c. tankerületi kir. igazgató. Budapest, 1931. 49-51.
- A budapesti X. ker. tisztviselőtelepi Magy. Kir. Állami Széchenyi István Reálgymnázium értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Kalkbrenner Antal igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 66-67.
- A ciszterci-rend budapesti Szent Imre-Gymnáziumának XX. értesítője. 1931-32. Közzétette az intézet igazgatója: Bitter Illés, clairvauxi apát, tankerületi kir. főigazgató. Kiadta az intézet igazgatósága, Budapest, 1932. 39-41.
- A csongrádi M. Kir. Állami Szent Imre Reálgymnázium értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzéteszi: Úr Márton h. igazgató. Szilber J. Antal könyvnyomdája, Csongrád, 1932. 30-32.

Albert B. Gábor: A Mika-Marczinkó tankönyvek

- A Debreceni M. Kir. Állami Fazekas Mihály Reáliskola ötvenkilencedik értesítője az 1931-1932. iskolai évről. Közzétette: Dr. Zalai János kir. igazgató. Debrecen, 1932. 28-29.
- A dési M. Kir. Állami Főgimnázium XV. évi értesítője 1911-12. Közzéteszi: Dr. Kőrösy György igazgató. Nyomatott Horgos és Medgyes könyvnyomdájában, Dés, 1912. 20-32.
- A fehértemplomi M. Kir. Állami Főgimnázium XXXVII. értesítője az 1911-1912. iskolai évről. Közzéteszi: Dr. Rákóczy Géza igazgató. Kuhn Péter könyvnyomdája, Fehértemplom, 1912. 45-48.
- A gyergyószentmiklósi M. Kir. Állami Főgimnázium harmadik értesítője az 1910-1911. iskolai évről. Közzéteszi: Pongrácz Károly dr. igazgató. Nyom. Sándory Mihály Könyvnyomdájában, Gyergyószentmiklós. 1911. 28-32.
- A győri M. Kir. Állami Főreáliskola harmincnegyedik évi értesítője az 1910-1911. tanévről. Közli: Lenner Emil igazgató. Nitsmann József könyvnyomdája, Győr, 1911. 135-139.
- A kaposvári M. kir. Állami Főgimnázium értesítője az 1910-1911. iskolai évről. Közli: Dsida Ottó igazgató. Hagelman Károly könyvnyomdája, Kaposvár, 1911. 120-124.
- A kisvárdai M. Kir. Áll. Bessenyei György Reálgimnázium és a vele kapcsolatos állami internátus huszonegyedik évi értesítője az 1931-32. isk. évről. Közzéteszi: Dr. Tóth József igazgató. Berger Ignác és Társa Könyvnyomdája, Kisvárd, 1932. 70-72.
- A körmöcbányai Magyar Királyi Állami Főreáliskola negyvenkettedik értesítője az 1911-12. iskola évről. Közzéteszi: Faith Mátyás kir. igazgató. Paxner J. és Biron H. könyvnyomdája, Körmöcbánya, 1912. 13-30.
- A lipótszentmiklósi Magyar Királyi Állami Főgimnázium első évi értesítője az 1912-13. iskolai évről. Szerkesztette: Dr. Habán Mihály id. igazgató. Lipótszentmiklós, 1913. 33-38.
- A lugosi M. Kir. Állami Főgimnázium XX. évi értesítője. 1911-12. iskolai év. Közzéteszi: Putnoky Miklós igazgató. Nyomatott Virányi János könyvnyomdájában, Lugos, 1912. 49-51.
- A magyar kegyestanítórend budapesti gimnáziumának értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Kisparti János dr. igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 61-62.
- A makói M. Kir. Állami Csanád vezér Reálgimnázium és vele kapcsolatos Állami Internátus XXXVI. értesítője. 1930-31. iskolai év. Közzétette: Buday Géza m. igazgató. Gaál László Könyvnyomdája, Makó, 1931. 75-76.
- A miskolci M. Kir. Áll. Főreáliskola első értesítője az 1917-18-ik iskolaévről. Közzéteszi: Péch Aladár kir. igazgató. Nyomatott a László Könyvnyomda Részvénytársaságnál, Miskolc, 1918. 9.
- A M. Kir. Állami Hunfalvy János Reáliskola XV. évi értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzéteszi: Galgói Rácz Viktor kir. igazgató. Ifj. Ludvig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1932. 44-46.
- A nagyszebeni M. Kir. Állami Főgimnázium értesítője az 1911-1912. iskolaévről. Közli: Szentimrei István igazgató. Roth Frigyes ezelőtt Reissenberger Adolf könyvnyomdája, Nagyszeben, 1912. 33-37.
- A pannonhalmi Szent Benedek-rend budapesti katolikus Szent Benedek Reálgimnáziumának értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Mattyasóvszky Kasszián dr. reálgimnáziumi igazgató. Kijadja az intézet igazgatósága. Budapest, 1932. 63-64.
- A pesti Izraelita Hitközség Reálgimnáziumának értesítője az 1931-1932. iskolaévről. Tizenharmadik esztendő. Közzétette: Goldberger Salamon igazgató. Kijadta az iskola igazgatósága. Budapest, 1932. 68-69.
- A petrozsényi M. Kir. Állami Főgimnázium tizennyolcadik értesítője az 1911/12. iskolai évről. Közli: Péterffy Béla igazgató. Muntján Tivadar könyvnyomdája, Petrozsény, 23-39.

Albert B. Gábor: A Mika-Marczinkó tankönyvek

- A pécsi Állami Főreáliskola értesítője az 1910-1911. tanévről. Összeállította: Gallovich János áll. főreáliskolai igazgató. Pécs, 1911. 49-63.
- A pécsi M. Kir. Zrínyi Miklós Reáliskolai Nevelőintézet értesítője. Közzéteszi: az iskola igazgatósága. 1931-1932. tanév. Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Részv.-Társ., Pécs, 1932. 43-44.
- A pécsi Magyar Királyi Középfiskolai Tanárképzőintézet gróf Széchenyi István Gyakorló Reáliskola 1931-32. tanévi értesítője. Közzéteszi: Dr. Horváth Viktor igazgató. Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda RT, Pécs, 1932. 49-50.
- A pesterzsébeti M. Kir. Állami Kossuth Lajos Reálgimnázium értesítője az 1931-1932. iskolai évről. Közzétette: Dr. Stagl Arthur áll. reálgimnáziumi igazgató. Kiadta az iskola igazgatósága, Pesterzsébet, 1932. 28-29.
- A pozsonyi M. Kir. Állami Főreáliskola hatvanegyedik az 1913/1914. iskolai évről szóló értesítője. Közli: Bittera Károly igazgató. Eder István könyvnyomdájából, Pozsony, 1914. 121-124.
- A soproni Magyar Kir. Állami Főreáliskola harminchatodik értesítője az 1910-1911-ik iskolai évről. Közli: Wallner Ignác Dr. igazgató. Röttig Gusztáv és fia könyv- és nyomda, Sopron, 1911. 74-78.
- A soproni Áll. Széchenyi István Reálgimnázium 56. sz. értesítője az 1930/31. iskolai évről. Szerkesztette: Lauringer Ernő igazgató. Vitéz Tóth Alajos könyvnyomdai műintézete, Sopron, 1931. 45-47.
- A szegedi M. Kir. Áll. Baross Gábor Reáliskola LXXX. jubiláris értesítője az 1931-32. tanévről. Közzéteszi: Dr. Furbás Oszkár mb. igazgató. Széchenyi-nyomda, Szeged, 1932. 40-41.
- A szegedi M. Kir. Áll. Baross Gábor Reáliskola LXXXIII. tanévi értesítője az 1933-34. tanévről. Közzéteszi Dr. Furbás Oszkár igazgató. Széchenyi-nyomda. Szeged, 1934. 59-60.
- A székesfehérvári Magyar Kir. Állami Ybl Miklós Reáliskola LXXVIII. értesítője az 1931-32. tanévről. Közzétette: Dr. Bezdek József igazgató. Csitáry G. Jenő könyvnyomdája, Székesfehérvár, 1932. 21-22.
- A szolnoki M. Kir. Állami Főgimnázium értesítője az 1910-11. iskolai évről. Közzéteszi: az igazgatóság. Szolnok, 1911. 71-75.
- A szolnoki M. Kir. Állami Versey Ferenc Reálgimnázium értesítője az 1930-31. tanévről. Közzéteszi: Wollek Géza igazgató. Nyomatott Szolnok és Vidéke Könyvnyomdájában, Szolnok, 1931. 59-61.
- A szombathelyi M. Kir. Állami Főreáliskola ötödik értesítője. 1916-17. tanév. Közzétette: Perepatits István dr. kir. igazgató. Egyházmegyei Könyvnyomda, Szombathely, 1917. 45.
- A szombathelyi M. Kir. Áll. Faludi Ferenc Reáliskola értesítője az 1931-32. iskolai évről. Közzétette: Dr. Perepatits István kir. igazgató. Dunántúli Nyomdavidálat R.T., Szombathely, 1932. 68-69.
- A temesvári Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1910-1911. tanévről. XLII. szám. Szerkesztette. Dr. Berkeszi István főreáliskolai igazgató. Nyomatott Uhrmann Henrik könyvnyomdájában, Temesvár, 1912.
- Az egri Magyar Királyi Állami Dobó István Reáliskola 41. évi értesítője az 1930-1931. iskolai évről. Közli: Fejér József dr. megbízott igazgató. Nyomatott az Érseki Líceumi könyvnyomdában, Eger, 1931. 47-48.
- Az erzsébetvárosi Magyar Kir. Állami Főgimnázium és a vele kapcsolatos XXI. évi értesítője az 1911-1912. iskolai évről. Közzéteszi: Schwartz Kálmán igazgató. Loydl H. könyvnyomdája, Erzsébetváros, 1912. 79-103.
- Budapest-vidéki tankerület. Az esztergomi államilag segélyezett községi Szent Imre Reáliskola értesítője az intézet fennállásának 74-ik évéről 1930-31. Közzéteszi: Obermüller Ferenc igazgató. A „Hunnia” Könyvnyomdavidálat nyomása, Esztergom, 1931. 70-72.

Tankönyvek

- BALOGH Albin (1926): *Magyarország történelme a gimnázium, reálgimnázium, reáliskola és leányközépiskolák III., a leánykollégiumok IV. osztálya számára.* Szent István Társulat, Budapest.
- BARTHOS Kálmán – KOCH István – MADAI Pál (1931): *Magyarország történelme a középiskolák VIII. osztálya számára.* Franklin, Budapest.
- DOMANOVSKY Sándor (1926): *Magyarország története. A középiskolák III. osztálya számára.* Budapest.
- DOMANOVSKY Sándor (1927): *Az ókor története Kr. u. 180-ig a középiskolák IV. osztálya számára.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- DOMANOVSKY Sándor (1928): *Világtörténelem a katonacsászárok korától a középkori intézmények virágkoráig. A középiskolák V. osztálya számára.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- DOMANOVSKY Sándor (1929): *Világtörténelem a középkori intézmények hanyatlásától a felvilágosodás koráig. A középiskolák VI. osztálya számára.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- DOMANOVSKY Sándor (1930): *Világtörténelem. A francia forradalom kitörésétől napjainkig a középiskolák VII. osztálya számára.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- DOMANOVSKY Sándor (1931): *Magyarország története. A középiskolák VIII. osztálya számára.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
- EMBER István (Dékány István közreműködésével) (1926): *A magyar nemzet története a középiskolák III. osztálya számára.* Athenaeum, Budapest.
- EMBER István (Dékány István közreműködésével) (1927): *Világtörténelem a középiskolák IV. osztálya számára 1., Ó-kor.* Athenaeum, Budapest.
- EMBER István (Dékány István közreműködésével) (1928): *Világtörténelem a középiskolák V. osztálya számára 2., Középkor.* Athenaeum, Budapest.
- EMBER István (1929): *Világtörténelem a középiskolák VI. osztálya számára. 3., Újkor.* Athenaeum, Budapest.
- EMBER István (1930): *Világtörténelem a középiskolák VII. osztálya számára. 4., Legújabb kor.* Athenaeum Budapest.
- MADAI Pál (1926): *Magyarország történelme a gimnáziumok, reálgimnáziumok és reáliskolák III. osztálya számára.* Franklin, Budapest.
- MADAI Pál (1927): *Világtörténet. I. Ókor a középiskolák. IV. osztálya számára.* Franklin, Budapest.
- MADAI Pál (1928): *Világtörténet II. Középkor a középiskolák V. osztálya számára.* Franklin, Budapest.
- MADAI Pál – VÁNYI Ferenc (1929): *Világtörténet III. Újkor a középiskolák VI. osztálya számára.* Franklin, Budapest.
- MADAI Pál – KOCH István – NÉMETH József (1930): *Világtörténet IV. A legújabb kor története a középiskolák VII. osztálya számára.* Franklin, Budapest.
- MARCZELL Ágoston – SZOLOMÁJER Tasziló (1927): *Egyetemes történelem I. rész a gimn., reálgimn. és reálisk. IV. osztálya számára.* Szent István Társulat, Budapest.
- MARCZELL Ágoston – SZOLOMÁJER Tasziló (1928): *Egyetemes történelem II. rész a gimn., reálgimn. és reálisk. V. osztálya számára.* Szent István Társulat, Budapest.
- MARCZELL Ágoston – SZOLOMÁJER Tasziló (1929): *Egyetemes történelem III. rész a gimn., reálgimn. és reálisk. VI. osztálya számára.* Szent István Társulat, Budapest.
- MARCZELL Ágoston – SZOLOMÁJER Tasziló (1930): *Egyetemes történelem IV. rész a gimn., reálgimn. és reálisk. VII. osztálya számára.* Szent István-Társulat, Budapest.
- MIKA Sándor – MARCZINKÓ Ferenc (1927): *Világtörténelem. 1. kötet. Középiskolák IV. osztálya számára.* Lampel, Budapest.

Albert B. Gábor: A Mika-Marczinkó tankönyvek

- MIKA Sándor – MARCZINKÓ Ferenc (1928): *Világtörténelem. 2. kötet. Középiskolák V. osztálya számára.* Lampel, Budapest.
- MIKA Sándor – MARCZINKÓ Ferenc (1929): *Világtörténelem. 3. kötet. Középiskolák VI. osztálya számára.* Lampel, Budapest.
- MIKA Sándor – MARCZINKÓ Ferenc (1930): *Világtörténelem. 4. kötet. Középiskolák VII. osztálya számára.* Lampel, Budapest.

Egyéb források

Könyvészeti források

- ALBERT B. Gábor (2006): *Súlypontok és hangsúlyeltolódások. Középiskolai történelemtankönyvek a Horthy-korszakban.* Pannon Egyetem BTK Neveléstudományi Intézet Pedagógiai Kutatóközpont, Pápa.
- ALBISI BARTHOS Indár áll. reálgimnáziumi igazgató – MEZŐBÁNDI CSETRI Károly áll. reálgimnáziumi tanár, LUTTOR Ignác áll. reálgimnáziumi tanár (szerk.) (1931): *Középiskolai tanárok névkönyve. 1930-1931.* A szerkesztők kiadása.
- DR. KOCZOGH András (1940): Dr. Marczinkó Ferenc. A Budapesti II. kerületi Magyar Kir. Állami Toldy Ferenc Gimnázium évkönyve az 1939/40. iskolai évről. Az iskola fennállásának 85-ik évében. Budapest. 8-14.
- GLATZ Ferenc (1989): Történészképzés az Eötvös Kollégiumban. In.: *Tanulmányok az Eötvös Kollégium történetéből.* 41-50. Eötvös József Kollégium, Budapest.
- KATONA András (2010): Képek és arcképek a magyarországi történelemtanítás múltjából. 4. A Horthy-korszak történelemtanítása (1920-1944). *Történelemtanítás-Történelem-szaktudományi portál.* <http://www.tortenelemtanitas.hu/2010/02/kepek-es-arckeppek-a-magyarorszag-i-tortenelemtanitas-multjabol/> letöltés ideje: 2011. 06. 13.
- KATONA András (2010): Tantárgytörténet: a neveléstörténet mostohagyereke. *Történelemtanítás-online történelemdidaktikai folyóirat.* (XLV.) Új folyam I. 1. (próba)szám 2010. február. Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/katona-andras-tantargytortenet-a-nevelestortenetmostohagyereke/> (letöltés ideje: 2013. 01.31.)
- MÉSZÁROS István (1988): *Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 1918-1948. Általánosan képző középiskolák.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- UNGER Mátyás (1976): *A történelmi tudat alakulása a középiskolai történelemtankönyveinkben.* Tankönyvkiadó, Budapest.

Levéltári források

- Evangélikus Országos Levéltár (továbbiakban EOL) Egyetemes Tanügyi Bizottság 9. doboz. Iratok 1930-1931. 17. és 18. csomó.

ABSTRACT

Albert, B. Gábor

The Mika-Marczinkó textbooks

Textbooks written early in the 20th century by Sándor Mika, a popular teacher at the Eötvös Collegium, were revised by Ferenc Marczinkó, a secondary school teacher, and published in the second half of the 1920s. (Mika and Marczinkó, 1927, 1928, 1929, 1930). Our paper belongs to the 'history of teaching history' category and focuses on exploring data on the actual use of their textbooks in schools, as well as presenting the authors' biographies and an analysis of evaluations of their work which spans generations.

JEGYZETEK

- ¹ UNGER Mátyás (1979): *A történelmi tudat alakulása a középiskolai történelemtankönyveinkben*. Tankönyvkiadó, Budapest, 115.
- ² GLATZ Ferenc (1989): Történeiszképzés az Eötvös Kollégiumban. In: *Tanulmányok az Eötvös Kollégium történetéből*. 41-50. Eötvös József Kollégium, Budapest, 42-43.
- ³ GLATZ (1989). 43.
- ⁴ DR. KOCZOGH András (1940): Dr. Marczinkó Ferenc. *A Budapesti II. kerületi Magyar Kir. Állami Toldy Ferenc Gimnázium évkönyve az 1939/40. iskolai évről. Az iskola fennállásának 85-ik évében*. Budapest, 8-14.
- ⁵ Az 1931-1932-es tankönyvlistát az iskolák általában az 1931-1932-es, néhány esetben az 1930-1931-es iskolai értesítőjükben közzölték. Tankönyvvizsgálatunk egy esetben tért el ettől. A budapesti Ferencz József Országos Rabbiképző Intézet az 1934/35. tanévben közzölte a használt tankönyvek listáját.
- ⁶ LAURINGER (1931). 45-47. PEREPATITS (1932). 68-69. HORVÁTH (1932). 49-50. STAGL (1932). 28-29. BEZDEK (1932). 21-22. ÚR (1932). 30-32. FIRBÁS (1932). 40-41. BUDAY (1931). 75-76. WOLLEK (1931). 59-61. FEJÉR (1931). 47-48. GALGÓI RÁCZ (1932). 44-47. TÓTH (1932). 70-72.
- ⁷ LAURINGER (1931) 45-47. PEREPATITS (1932). 68-69. HORVÁTH (1932). 49-50. STAGL (1932). 28-29. BEZDEK (1932). 21-22. ÚR (1932). 30-32. WOLLEK (1931). 59-61. FEJÉR (1931). 47-48. TÓTH (1932). 70-72.
- ⁸ OBERMÜLLER (1931). 70-72. FIRBÁS (1932). 40-41. FIRBÁS (1934). 59-60.
- ⁹ BUDAY (1931). 75-76. GALGÓI RÁCZ (1932) 44-47.
- ¹⁰ A harmincas évek elejéről 26 középiskola tankönyvhasználatára találtunk adatot. Adatösszesítésünk csak arra a 24 fiú középiskola tankönyvhasználatára vonatkozik, melyek teljes sorozatot választottak.
- ¹¹ MARCZINKÓ (1932). 38-39. FINÁLY (1932). 30-31. DINGFELDER (1932). 15-16. NAGY (1932). 28-29. GÁSPÁR (1932). 52-53. BOZZAY (1932). 34-35. KROMPASZKY (1932). 23-25. A budapesti Ferencz József Országos Rabbiképző-Intézet értesítője az 1934/35. tanévről. Budapest, 1935. 34-35.
- ¹² PONGRÁCZ (1931). 54-57. KISPARTI (1932). 61-62. ERŐDY (1932). 43-44. LENKEI (1932). 37-38. KALKBRENNER (1932). 66-67. SEBES (1932). 24-25. BITTER (1932). 39-41. MATTYASÓVSZKY (1932). 63-64.
- ¹³ PÉCH (1932) 27. 30. ZIBOLEN (1932). 114-115. MIKOLA (1931) 34-36. LENGYEL (1932). 27-28. GOLDBERGER (1932). 68-69.
- ¹⁴ HASZLER (1932). 55-56. GAJDA (1932). 61-64.
- ¹⁵ RAVASZ (1931) 49-51.
- ¹⁶ Evangélikus Országos Levéltár (továbbiakban EOL) Egyetemes Tanügyi Bizottság 9. doboz. Iratok 1930-1931. 17. és 18. csomó. Dr. Szigethy Lajos bírálata.
- ¹⁷ EOL Egyetemes Tanügyi Bizottság 9. doboz. Iratok 1930-1931. 18. csomó
- ¹⁸ Egyetlen kivételtől eltekintve. Szigethy számos kritikai észrevételt fogalmazott meg a szerzőpáros VI. osztályos tankönyvéről, melyek kizárólag a reformációval kapcsolatos fogalmakra, szempontokra vonatkoztak. Így a bíráló felrótta azt, hogy a szerzők Luther híveit az új hit követőinek nevezték, holott ahogyan Szigethy fogalmazott: „*mi a reformált régi hit követői vagyunk*”. A félig meztelen hugenotta koldusok között sétáló Medici Katalint ábrázoló tankönyvi képet viszont borzalmasnak tartotta és annak a tankönyvből való elhagyását javasolta a bíráló. Szigethy szerint csak alapos átfésülés és a helytelen kifejezések megváltoztatása után lehet a tankönyvet az evangélikus tanulók számára használhatóvá tenni. „*Jelen formájában a könyvet engedélyezésre nem ajánlom!*” – olvashatjuk a bírálóban. EOL Egyetemes Tanügyi Bizottság 9. doboz. Iratok 1930-1931. 18. csomó. Tankönyvbírálatok. Dr. Szigethy Lajos bírálata

Albert B. Gábor: A Mika-Marczinkó tankönyvek

¹⁹ Evangélikus Országos Levéltár Egyetemes Tanügyi Bizottság 9. doboz. Iratok: 1930-1931. 17-18. csomó. 18. csomó. Tankönyvbírálatok. Dr. Szigethy Lajos 1931. május 23-i bírálati jelentése.

²⁰ Tankönyv-topográfiai áttekintéseinkhez az impulzust Mészáros István (1988) klasszikus iskolatörténeti összefoglalása adta.

²¹ PEREPATITS (1917). 45. WALLNER (1911) 74-78. GALLOVICH (1911). 49-63. PÉCH (1918). 9.

²² SZÉPRÉTHY (1916). 64-67. PONGRÁCZ (1911). 28-32. SZENTIMREI (1912). 33-37. SCHWARTZ (1912). 79-103. PÉTERFFY (1912). 23-39. PUTNOKY (1912). 49-51. BERKESZI (1912). RÁKÓCZY (1912). 45-48. A térképen jelölt többi település iskolai értesítőjét az Irodalomban közöljük.

²³ ALBISI BARTHOS, MEZŐBÁNDI CSETRI és LUTTOR (1931) 104.